

POSTANOWIENIE

Dnia 24 kwietnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

w sprawie z wniosku J. K.
przy uczestnictwie I. W., M. W., T. W. i A. W.
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 24 kwietnia 2013 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania T. W.
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 1 marca 2012 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie oraz postanowienie Sądu Rejonowego w A. z dnia 13 września 2011 r. , znosząc w całości postępowanie przed Sądami obu instancji i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w A. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

J. K. wniosła o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłej w dniu 14 lutego 2008 r. J. B. W. na podstawie testamentu ustnego sporządzonego przez spadkodawczynię w obecności trzech świadków w dniu 11 lutego 2008 r. i spisanego w dniu 21 lutego 2008 r., mocą którego ona oraz matka i rodzeństwo spadkodawczyni zostali powołani do spadku w częściach równych.

Postanowieniem z dnia 13 września 2011 r. Sąd Rejonowy w A. stwierdził, że spadek po J. B. W. zmarłej w dniu 14 lutego 2008 r. nabyli na podstawie ustawy: matka I.T. W. w 3/8 częściach oraz rodzeństwo to jest brat A. S. W., brat T. W. i siostra M. W. – każde z nich po 5/24 części spadku i orzekł Sąd o kosztach postępowania i kosztach sądowych. W motywach rozstrzygnięcia Sąd Rejonowy, po rozważeniu materiału dowodowego zebranego w toku postępowania, ocenił jako nieudowodniony fakt testowania przez spadkodawczynię w dniu 11 lutego 2008 r., to jest złożenia przez nią w tym dniu, w obecności trzech świadków, oświadczenia ostatniej woli, mocą którego powołała do spadku po niej, w częściach równych, spadkobierców ustawowych oraz wnioskodawczynię J. K. Ocena ta skutkowałą orzeczeniem o dziedziczeniu na podstawie ustawowego porządku dziedziczenia.

Na skutek apelacji wnioskodawczyni, Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 1 marca 2012 r. zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że stwierdził, iż spadek po J. B. W. na podstawie testamentu ustnego sporządzonego w dniu 11 lutego 2008 r. nabyli matka I. T. W., brat A. S. W., brat T. W., siostra M. W. oraz wnioskodawczyni J. M. K. – każde z nich po 1/5 części i orzekł o kosztach sądowych i kosztach postępowania w obu instancjach. W uzasadnieniu rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy dokonał odmiennej niż Sąd pierwszej instancji oceny dowodów i ustalił, że spadkodawczyni sporządziła w dniu 11 lutego 2008 r. ważny testament ustny, którego treść została utrwalona w sposób przewidziany prawem w piśmie z dnia 21 lutego 2008 r., zatem testament ten winien stanowić podstawę powołania do spadku.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego uczestnik postępowania T. W. zarzucił naruszenie art. 379 pkt 2 i 5 k.p.c. w związku z art. 214 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. wynikające z pozbawienia uczestniczki postępowania M. W. możliwości obrony jej praw w postępowaniu apelacyjnym i skutkujące nieważnością postępowania przed tym Sądem oraz naruszenie art. 378

§ 1 w związku z art. 386 § 2 i w związku z art. 379 pkt 2 i 5, art. 214 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. wynikające z nieuwzględnienia z urzędu przez Sąd Okręgowy nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji, polegające na pozbawianiu uczestniczki M. W. możliwości obrony jej praw w postępowaniu przed tym Sądem, przez traktowanie jako jej pełnomocnika A. W., który nie miał umocowania do działania w jej imieniu po dniu 3 listopada 2008 r.

We wnioskach skarżący domagał się uchylecia zaskarżonego postanowienia i poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego, zniesienia postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu w A. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak wynika z akt sprawy, Sąd Rejonowy przystępując do wyznaczenia na dzień 3 listopada 2008 r. pierwszej w sprawie rozprawy, zobowiązał uczestniczkę postępowania I. W. do zapewnienia stawiennictwa na rozprawie w tym dniu zamieszkałej w Szwajcarii M. W. Ze znajdujących się w aktach sprawy (k.16) dokumentu pełnomocnictwa z dnia 29 września 2008 r. wynika, że M. W. udzieliła swemu bratu, A. W., pełnomocnictwa do reprezentowania jej na rozprawie w dniu 3 listopada 2008 r. Mimo jednoznacznej treści tego dokumentu, ograniczającego umocowanie do działania w jej imieniu we wskazanym tylko dniu, w toku dalszego postępowania przed Sądem Rejonowym i w postępowaniu apelacyjnym przed Sądem Okręgowym, A. W. był traktowany jako pełnomocnik siostry M. Z protokołów wszystkich rozpraw wynika, że wskazany dokument pełnomocnictwa był przez Sądy obu instancji traktowany jako stanowiący dowód umocowania A. W. Zważywszy na jednoznaczne brzmienie dokumentu pełnomocnictwa, podzielić należy zarzuty skargi kasacyjnej, że skoro dokument ten potwierdzał umocowanie A. W. do reprezentowania siostry jedynie na rozprawie w dniu 3 listopada 2008 r., postępowanie w pozostałej części toczące się przed Sądem Rejonowym i w całości przed Sądem Okręgowym bez udziału M. W. dotknięte jest nieważnością. M. W., mimo że wynik postępowania dotyczył jej praw, nie była informowana o dokonywanych czynnościach procesowych, nie była zawiadamiana o terminach rozpraw, nie były też doręczane jej odpisy pism procesowych. Zarzut przeto nieważności postępowania oparty na art. 379 pkt 5 k.p.c. jest oczywiście

uzasadniony. W zaistniałej sytuacji nie było jednak podstaw do upatrywania nieważności postępowania z powodu, jak to czyni skarżący, nienależytego umocowania pełnomocnika (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Z nieważnością postępowania z powodu nienależytego umocowania pełnomocnika mamy co prawda do czynienia również wówczas, gdy za stronę działa osoba nielegitymująca się pełnomocnictwem, jednakże przyjmuje się, że chodzi tu o sytuację, w których osobą tą jest osoba, która, zgodnie z przepisami k.p.c., pełnomocnikiem być nie może lub też o sytuację, którą reguluje art. 97 k.p.c.

Ubocznie można zauważyć, że zobowiązanie uczestniczki I. W. do zapewnienia stawiennictwa M.W. na rozprawie w dniu 3 listopada 2008 r. nie miało podstawy prawnej, przy czym w aktach sprawy brak jest dowodu doręczenia M. W. odpisu wniosku, a także dowodów zobowiązania jej do wskazania pełnomocnika do doręczeń oraz pouczenia o skutkach niewskazania takiego pełnomocnika stosownie do obowiązującego w dacie wszczęcia postępowania art. 1135 k.p.c. Należy jednak przyjąć, że przez podjęcie czynności procesowej jakim było ustanowienie pełnomocnika na rozprawę w dniu 3 listopada 2008 r., M. W. wyraziła wolę wzięcia udziału w postępowaniu, a zatem uzyskała status uczestnika tego postępowania.

Rozważając zarzuty skargi kasacyjnej uczestnika T. W. nie można nie zauważyć, że nie dotyczą one jego sytuacji procesowej, ale sytuacji procesowej innego uczestnika tego postępowania. Jako uczestnik postępowania nieprocesowego, w którym udział określa istnienie interesu (art. 510 §1 k.p.c.), T. W. był uprawniony do złożenia skargi kasacyjnej. Zakres natomiast zarzutów skierowanych, jak wskazano, na ochronę innego uczestnika, wymaga rozważenia czy skarga taka może być poczytana za uzasadnioną.

Jest niewątpliwe, że wynik postępowania o stwierdzenie nabycia spadku oddziałuje na sferę prawną czy to spadkobierców ustawowych czy to spadkobierców testamentowych, w zależności od ustalonej przez sąd podstawy powołania do spadku. Postanowienie wydane w sprawie niniejszej wpływa nie tylko na sytuację prawną M. W., ale i na sytuację prawną skarżącego i już z tej przyczyny skarga kasacyjna nie mogła być traktowana jako wniesiona wyłącznie na korzyść M. W. Natomiast co do oceny skuteczności jej zarzutów jako odnoszących się do naruszenia uprawnień innego uczestnika postępowania nieprocesowego (w procesie – strony przeciwnej), można zauważyć, że w orzecznictwie Sądu

Najwyższego zarysowały się dwa, rozbieżne, poglądy. Pogląd, że na naruszenie prawa do obrony, jako przyczyny nieważności postępowania nie może się powoływać inny uczestnik postępowania Sąd Najwyższy wypowiedział w m.in. w postanowieniach z dnia 20 października 2010 r., III CSK 321/09, z dnia 7 grudnia 2011 r., II CSK 638/10, z dnia 13 października 2006 r., III CK 371/05 – niepubl.).

Pogląd odmienny, który podziela Sąd Najwyższy w składzie rozstrzygającym sprawę niniejszą, znalazł odzwierciedlenie w wyrokach z dnia 13 lutego 2004 r., IV CSK 269/02, z dnia 23 marca 2006 r., IV CSK 115/05 (niepubl.). Trafne jest bowiem wyrażone w tych orzeczeniach stanowisko, że rygory i sankcje procesowe ustanawiane są nie tylko dla ochrony konkretnych uprawnień i interesów stron; przestrzeganie rygorów ma wydźwięk ogólny, służy zarówno interesom stron, jak i interesowi wymiaru sprawiedliwości (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN z dnia 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07). Argumentem, który wskazuje, że na nieważność postępowania (a więc stan wypełniający normę art. 379 k.p.c. na skutek spełnienia się przesłanek przewidzianych w pkt 1– 6 tego artykułu) można powołać się w skardze kasacyjnej również wówczas gdy przesłanki nieważności nie dotyczą skarżącego, jest brzmienie art. 398¹³ § 1 k.p.c. Powołany przepis stanowi, że w granicach zaskarżenia Sąd Najwyższy bierze pod rozwagę nieważność postępowania, przy czym z przepisu nie wynika, że badanie czy zaskarżone orzeczenie zostało wydane w warunkach ważności ograniczone jest tylko do sfery praw skarżącego; ograniczenie wynika tylko z granic zaskarżenia. W konsekwencji bez znaczenia jest także dla konieczności rozważenia z urzędu nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji okoliczność, która ze stron wniosła skargę kasacyjną. Rozważenie tej kwestii następuje bowiem bez względu na to, interesów której strony dotknęły skutki związane z nieważnością postępowania (zob. wyrok SN z dnia 11 grudnia 2006 r., I PK 124/06, OSNP 2008, nr 3-4, poz. 27 oraz postanowienie SN z dnia 27 lutego 1997 r., III CKN 6/97– niepubl.). Tak więc za skuteczny należało uznać zarzut nieważności postępowania, przed Sądem drugiej instancji, spowodowany pozbawianiem uczestniczki postępowania możliwości obrony jej praw w tym postępowaniu i nieuwzględnienia przez Sąd Okręgowy nieważności (z tej samej przyczyny) postępowania przed sądem pierwszej instancji.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 386 § 2 i art. 398²¹ k.p.c.).

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ i art. 13 § 2 k.p.c.